

Европейски съд по правата на човека

Обершлик срещу Австрия (№ 2)

(Oberschlick v. Austria No. 2)

Жалба № 20834/92

Решение от 1 юли 1997 г.

(резюме)*

Чл. 10: свобода на словото

Дадени дума или израз, макар и да могат да бъдат възприети като спорни, не съставляват поради това безпочвена персонална атака, ако авторът е представил обективно разбираемо обяснение за използването им в случая. Мненията, чието съответствие с истината не се поддава на доказване, не могат все пак да бъдат лишени от каквато и да е фактическа база.

Границите на допустимата критика по отношение на политиците, действащи в това си качество, са по-широки отколкото за обикновения гражданин. Политикът неизбежно и съзнателно се подлага на щателно наблюдение на всяка своя дума и действие както от страна на журналистите, така и от страна на обществото като цяло, и трябва да показва по-висока степен на толерантност, особено когато сам прави публични изявления, бъдещи критика. Той без съмнение има право репутацията му да бъде защитена, дори когато не действа като частно лице, но изискванията към тази защита трябва да бъдат съпоставени с интереса от открита дискусия по политически въпроси, тъй като изключенията от свободата на словото следва да се тълкуват ограничително. Чл. 10 защитава не само съществуването на изразените идеи и информация, но също така и формата, в която са предадени.

Фактите по делото

Г-н Обершлик, австрийски журналист, в разглеждания период бил главен редактор на списание “Форум”.

На 7 октомври 1990 г., по случай “честването на мира”, лидерът на Австрийската партия на свободата и губернатор на провинция Каринтия Йорг Хайдер произнесъл реч, в която възхвалявал ролята на войниците, взели участие във Втората световна война, включително и тези от германската армия, за борбата за мир и свобода и за изграждането на съвременното демократично общество. Политикът разкритикувал австрийски писател, който според него унижил загиналите във войната, и отбелязал, че свободата на словото се приема за даденост, но не би съществувала, ако не бяха тези, които са рискували живота си за другите.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Речта била възпроизведена изцяло в списание “Форум” и коментирана от жалбоподателя и от споменатия писател. В коментара на г-н Обершлик, който бил озаглавен “P.S.: “Идиот” (trottel) вместо “Нацист”” се казвало:

“Аз ще кажа за Йорг Хайдер, първо, че той не е нацист, и второ, че той обаче е идиот. (...) Отричайки на тези от нас, които не са имали щастливата според него съдба да рискуват живота си в униформата на честта на Третия райх, правото да претендират свобода на възгледите, а камо ли пък политически свободи (а самият той никога не е имал щастието да служи в униформата на СС или на Вермахта), и по този начин изключвайки и себе си заедно с огромното мнозинство австрийци от упражняването на тези свободи, той според мен е идиот.”

На 26 април 1991 г. г-н Хайдер подал пред окръжния наказателен съд във Виена тѣжба срещу жалбоподателя за клевета и обида, като поискал съдът да разпорежи и незабавно изземване на съответния брой на “Форум”, както и публикуване в изданието на съобщение за започнатото производство. Съдът уважил искането за публикуване на съобщение, но г-н Обершлик го обжалвал. На 23 май 1991 г. съдът приел, че жалбоподателят е обидил тѣжителя и го осъдил да заплати глоба. Според него думата “идиот” (trottel) била обидна и не можела да се приеме като обективна критика. Постановил и изземване на броя, но по-късно го отменил.

На 30 август 1991 г. г-н Обершлик обжалвал, но на 25 март 1992 г. апелативният съд само намалил глобата. Постановил, че тѣй като въпросната дума се появява в заглавието, само читателите, които са прочели цялата статия, включително и речта на г-н Хайдер и коментарите към нея, могат да я свържат с казаното от политика, а не с неговата личност. Ето защо употребата ѝ представлявала обида, надхвърляща границите на допустимата критика. Разбира се политиците, които подкрепяли допускащи критицизъм възгледи, трябвало да приемат, че ще бъдат обект на особено силни атаки, включително и лични. Но да се приеме чл. 10 от Конвенцията като основание за право да се обиждат другите щяло да доведе до цялостно принижаване на политическия дебат.

Съдът отхвърлил и жалбата срещу разпореждането за публикуване на съобщение.

Резюме на решението на Европейския съд

20-21. В жалбата си до Комисията г-н Обершлик е твърдял, че осъждането му за обида е в нарушение на чл. 10, както и че в производствата пред австрийските съдилища е нарушен [чл. 6](#) от Конвенцията.

Комисията е обявила жалбата за допустима само по отношение на оплакванията по чл. 10 и е приела с мнозинство от четиринадесет гласа срещу един, че е налице нарушение на свободата на словото.

24-25. Г-н Обершлик поддържа оплакването за нарушение на чл. 10 от Конвенцията в резултат на осъдителните присъди на окръжния съд във Виена от 23 май 1991 г. и на апелативния съд от 25 март 1992 г., които според Съда несъмнено представляват “намеса” в упражняването на свободата на словото по смисъла на т. 2 на чл. 10.

Не се спори, че намесата е била “предвидена от закона” и е целяла “защита на репутацията и правата на другите”. Предмет на обсъждане е дали тя е била “необходима в едно демократично общество” за постигането на тази цел.

26-28. Жалбоподателят обяснява, че думата “идиот” (trottel) не е използвана случайно. И тя, и тонът на статията били избрани, за да покажат на г-н Хайдер и на читателите колко нелогично, безразсъдно и опасно е изказването му и били насочени не лично срещу него, а срещу това, което е казал.

Комисията приема, че въпросната дума може да се приеме за обидна, но счита, че от гледна точка на обстоятелствата по случая и особено на фона на възгледите, изразени от г-н Хайдер, осъждането на жалбоподателя представлява непропорционална намеса в упражняването на правото му на свобода на словото.

Правителството подчертава, че г-н Обершлик е осъден не за направената критика, а само за използването на думата “trottel” в публичното пространство по адрес на политик. Тя не била нищо друго освен обида, която целяла да унижи г-н Хайдер – нещо неприемливо в едно демократично общество.

“29. Съдът припомня установената си практика, че при условията на чл. 10 свободата на словото е приложима и към “информация” и “идеи”, които засягат, шокират или смущават, и това е от особена важност по отношение на пресата. Въпреки че тя не бива да преминава границите, установени *inter alia* за “защита на репутацията на другите”, нейна задача си остава да разпространява информация и идеи по политически и други въпроси от обществен интерес.

Границите на допустимата критика по отношение на политиците, действащи в това си качество, са по-широки отколкото за обикновения гражданин. Политикът неизбежно и съзнателно се подлага на щателно наблюдение на всяка своя дума и действие, както от страна на журналистите, така и от страна на обществото като цяло, и трябва да показва по-висока степен на толерантност, особено когато сам прави публични изявления, будещи критика. Той без съмнение има право репутацията му да бъде защитена, дори когато не действа като частно лице, но изискванията към тази защита трябва да бъдат съпоставени с интереса от открита дискусия по политически въпроси, тъй като изключенията от свободата на словото следва да се тълкуват ограничително (виж по-специално решенията по делата [Обершлик с/у Австрия \(№ 1\)](#)¹ от 23 май 1991 г., А.204, стр. 25-26, §§ 57-59, и [Съюз “Асоциация на демократичните войници на Австрия и Губи с/у Австрия](#)² от 19 декември 1994 г., А.302, стр. 17, § 37).”

30-31. Съдът отбелязва, че г-н Обершлик е бил осъден за обида, тъй като е нарекъл г-н Хайдер “идиот” в заглавието и в текста на статията, публикувана във “Форум”. Той не се съгласява с позицията на вътрешните съдилища, които са приели, че думата е обидна сама по себе си и че дори простият факт на използването ѝ е достатъчен да оправдае осъждането на жалбоподателя, още повече че появата ѝ в заглавието можела да подведе читателите, които не са запознати нито със статията, нито с речта на г-н Хайдер и коментарите по нея, да свържат думата с неговата личност, а не с това, което е казал.

В тази връзка Съдът подчертава, че съдебните решения трябва да бъдат разгледани в светлината на всички факти по случая, включително статията на жалбоподателя и обстоятелствата, в които тя е била написана (виж цитираното по-горе решение [Обершлик с/у Австрия \(№ 1\)](#), стр. 26, § 60).

32-33. Най-голямо значение Съдът отдава на речта на г-н Хайдер, която според него е била замислена да провокира обществото и да предизвика остри реакции. Доказателства за това Съдът вижда на първо място в твърденията на политика, че всички войници, участвали във Втората световна война, без оглед на каузата, която са защитавали, са се сражавали за мир и свобода и са допринесли за

¹ Oberschlick v. Austria (No. 1)

² Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs and Gubi v. Austria

изграждането на съвременното демократично общество, и второ, във внушението, че само тези, които са рискували живота си във войната, имат право да изразяват свободно възгледите си.

Относно статията на г-н Обершлик Съдът припомня, че тя е била публикувана заедно с въпросната реч и с още една статия от автор, който също е реагирал срещу казаното от политика. Отбелязва, че жалбоподателят е обяснил накратко защо е описал г-н Хайдер по-скоро като “идиот”, а не като “нацист”, а именно защото в речта си той е изключил и себе си от тези, които имали право да изразяват свободно възгледите си.

“33. Според Съда статията на жалбоподателя и особено думата “идиот” могат несъмнено да бъдат възприети като спорни, но не съставляват поради това безпочвена персонална атака, тъй като авторът е представил обективно разбираемо обяснение за тях, произтичащо от изказването на г-н Хайдер – самото то провокативно. Така те са били част от политическата дискуссия, предизвикана от речта на г-н Хайдер, и съставляват мнение, чието съответствие с истината не се поддава на доказване. Подобно мнение може обаче да бъде прекалено крайно, особено при липса на каквато и да е фактическа база, но в светлината на горните разсъждения, това не е така в настоящия случай (виж решението от 24 февруари 1997 г. по делото *De Haes и Gijssels с/у Белгия*³, *Reports* 1997- I, стр. 236, § 47).

34. Вярно е, че думата “идиот”, използвана публично по адрес на политик, може да го обиди. В този случай обаче тя не изглежда непропорционална на възмущението, съзнателно предизвикано от г-н Хайдер. Що се отнася до полемичния тон на статията, за който не трябва да се мисли, че се одобрява от Съда, не бива да се забравя, че чл. 10 защитава не само съществуването на изразените идеи и информация, но също така и формата, в която са предадени” (виж цитираното по-горе решение *Обершлик с/у Австрия (№ 1)*, стр. 25, § 57).

35. В заключение Съдът счита, че не е доказана необходимостта от намесата при упражняването на свободата на словото на жалбоподателя и следователно е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията⁴.

Жалбоподателят иска като обезщетение за претърпени имуществени вреди възстановяване на сумата 23 394 австрийски шилинга, която е бил осъден да заплати под формата на глоба и съдебни разноски, направени от г-н Хайдер в производствата пред вътрешните съдилища. Съдът приема, че е налице причинна връзка между понесените щети и нарушението на чл. 10, и уважава искането му. Присъжда на жалбоподателя и 150 000 австрийски шилинга за разноските във вътрешното производство и в производството пред органите по Конвенцията.

³ De Haes and Gijssels v. Belgium

⁴ Решението е взето с мнозинство от седем на два гласа.